

ТКАЧУК ОЛЕГ СТЕПАНОВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент,
суддя Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ,
Україна, м. Харків

УДК 347.92

Розумні строки у контексті права на справедливий судовий розгляд

У статті надано характеристику розумних строків судового розгляду як елементу права на справедливий судовий розгляд. Досліджуються критерії розумності строків судового розгляду, вироблені у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини, якими є: складність справи, поведінка заявника і відповідних державних органів та важливість предмета спору для заявника. Визначено, що право на справедливий судовий розгляд через призму дотримання розумних строків розгляду справ становить методологічне підґрунтя для дослідження національної практики цивільного судочинства з точки зору її ефективності та відповідності міжнародним стандартам.

Ключові слова: судова влада, верховенство права, правосуддя, цивільне судочинство, розумні строки розгляду справи, справедливий судовий розгляд.

Постановка проблеми. Концептуалізація права на справедливий судовий розгляд пов'язана із закріпленням його у низці міжнародних актів, зокрема Загальної декларації прав людини 1948 р. (статті 8, 10), Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р. (ч. 1 ст. 14), Хартії основних прав Європейського Союзу (ст. 47), та набуттям ним статусу загальновизнаної норми міжнародного права. Поряд з цим ви-

рішальне значення для становлення концепту справедливого судочинства мало прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі – ЄКПЛ), у п. 1 ст. 6 якої закріплено право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характе-

ру. На рівні національного законодавства певним відповідником права на справедливий судовий розгляд можна вважати право на судовий захист, гарантоване ст. 55 Конституції України та ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус судів». Зазначене положення знаходить своє відбиття і на рівні цивільного процесуального законодавства, адже відповідно до ст. 1 ЦПК завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Крім того, згідно з ч. 1 ст. 157 ЦПК суд розглядає справи протягом розумного строку, але не більше двох місяців з дня відкриття провадження у справі, а справи про поновлення на роботі, про стягнення аліментів – одного місяця.

Розумний строк судового розгляду, як прямо випливає із буквального тлумачення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ, є невід'ємним елементом права на справедливий судовий розгляд. Зважаючи на зазначене, пріоритетним напрямом реформування системи цивільного судочинства за сучасних умов є гармонізація національного процесуального законодавства із міжнародними стандартами справедливості правосуддя, зокрема в частині дотримання розумності строків судового розгляду.

Стан дослідження. Дослідженню різних аспектів права на справедливий судовий розгляд, у тому числі розумних строків судового розгляду, були присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як С. Ф. Афанасьєв,

О. А. Банчук, Р. О. Куйбіда, Н. М. Грень, І. Б. Коліушко, В. В. Комаров, Н. Ю. Сакара, Т. М. Нешатаєва, М. А. Погорецький, І. С. Гриценко, О. Б. Прокопенко, О. І. Рабцевич, Р. Л. Сопільник, Т. А. Цувіна, С. В. Шевчук та ін. Проте сьогодні відсутні комплексні дослідження причин порушення строків розгляду справ, визначення критеріїв розумності строків як елемента права на справедливий судовий розгляд у контексті національної судової практики, аналізу розумних строків судового розгляду як критерію ефективності цивільного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури та практики ЄСПЛ свідчить про відсутність єдності підходів до розуміння сутності та значення права на справедливий судовий розгляд, його структури. На нашу думку, зазначений феномен може розглядатися принаймні у двох розуміннях: по-перше, як суб'єктивне право в контексті концепції прав людини; по-друге, як система мінімальних вимог, дотримання яких має забезпечити держава при зверненні особи до суду, тобто як позитивне зобов'язання держави у сфері відправлення правосуддя в цивільних справах.

Ми поділяємо позицію Л. Мея, що значення процесуальних прав розкривається завдяки двом основним цілям, яким вони слугують. По-перше, процесуальні права мають інструментальну цінність, адже забезпечують захист субстантивних прав. По-друге, процесуальні права мають і самодостатню цінність, адже становлять частину принципу верховенства права, дозволяючи системі права виходити із каталогу субстантивних прав та мінімізуючи прояви сваволі

влади [1, с. 52–58]. У такому сенсі процесуальні питання і процесуальні права перестають бути другорядними, якщо існує усвідомлення того, що відповідні процедури є щонайменше частково визначальними для верховенства права, і якщо належна процедура не застосовується, тоді верховенство права наражається на небезпеку [1, с. 51].

Вважаємо, що сьогодні можна з упевненістю говорити про самоцінність права на справедливий судовий розгляд як елемента принципу верховенства права, з чого виходить у своїх рішеннях і Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), який неодноразово зазначав, що верховенство права є одним із основоположних принципів у демократичному суспільстві, що властивий кожній статті ЄКПЛ [2]. Так, у рішеннях ЄСПЛ щодо тлумачення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ елементами верховенства права визнаються такі складові права на справедливий судовий розгляд, як доступ до суду, суб'єктивна неупередженість суду, принцип правової визначеності, обов'язковість виконання судових рішень, заборона втручання законодавця у відправлення правосуддя [3, с. 41–49]. Про самодостатність права на справедливий судовий розгляд свідчить і той факт, що ЄСПЛ визнає його порушення безвідносно до того, чи були порушені інші матеріальні права, закріплені ЄКПЛ.

Крім того, важливим у цьому аспекті є те, що право на розгляд справи та виконання рішення в розумний строк можуть бути самостійними об'єктами судового захисту в контексті п. 1 ст. 6 та ст. 13 ЄКПЛ, що дозволяє говорити про певну субстантивізацію права на спра-

ведливий судовий розгляд у практиці ЄСПЛ. Таким чином, право на справедливий судовий розгляд є процесуальним правом людини, функція якого може бути зведена до двох основних положень: по-перше, зазначене право є правом для захисту інших прав, і з цієї точки зору воно виступає мета-правом [див.: 4]; по-друге, воно має власну самодостатню цінність як складова принципу верховенства права.

Поряд з цим право на справедливий судовий розгляд належить до позитивних прав людини, які визначаються як права, що закріплюють позитивний аспект свободи, і їх реалізація неможлива без відповідної забезпечувальної діяльності з боку державних інституцій [5, с. 22]. Із цим пов'язане друге розуміння права на справедливий судовий розгляд як позитивного зобов'язання держави забезпечити мінімальні гарантії процедурної справедливості при розгляді справ у національних судах. У такому сенсі можна погодитися з вченими, які вважають право на справедливий судовий розгляд загальновизнаною нормою міжнародного права *jus cogens* [6, с. 84–89; 3, с. 51–52]. Для держав, які ратифікували ЄКПЛ, норма про право на справедливий судовий розгляд набула статусу імперативної, когентної, і варіативність її застосування може мати місце, однак з урахуванням практики ЄСПЛ [7, с. 23].

У науковій літературі зустрічаються різні підходи до класифікації елементів права на справедливий судовий розгляд. Так, М. Л. Ентін виокремлює органічні (право на доступ до суду та право на виконання рішення суду); інституційні (незалежність та неупередженість суду,

встановленого законом), процесуальні (змагальність процесу, рівність сторін, розумні строки судового розгляду) і спеціальні елементи права на справедливий судовий розгляд (гарантії кримінального провадження, передбачені пп. 2, 3 ст. 6 ЄКПЛ) [8, с. 86]. І. С. Гриценко та М. А. Погорецький розглядають інституційні (створення суду на підставі закону, його незалежність та безсторонність), організаційно-функціональні (доступ до правосуддя, рівність сторін, право на правову допомогу, публічність (гласність та відкритість) судового розгляду, обов'язковість судових рішень), функціональні (змагальність процесу, розумні строки розгляду) і спеціальні (гарантії кримінального процесу, закріплені у пп. 2, 3 ст. 6 ЄКПЛ) елементи цього права [9, с. 4–5]. Схожу точку зору висловлює Н. Сиза, розрізняючи організаційно-функціональні, функціональні і спеціальні елементи права на справедливий судовий розгляд [10, с. 195].

Зустрічаються й інші підходи, наприклад, В. В. Комаров та Н. Ю. Сакара виокремлюють необтяжений юридичними та економічними перешкодами доступ до судової установи; належну судову процедуру; публічний судовий розгляд; розумний строк судового розгляду; розгляд справи незалежним та безстороннім судом, встановленим законом [11, с. 13]. Проте усталеним вважається поділ елементів права на справедливий судовий розгляд на дві групи: інституціональні, до яких належить незалежний, безсторонній суд, встановлений законом, доступ до суду, та процедурні (процесуальні), серед яких виокремлюють змагальність процесу,

рівність сторін, розумні строки судового розгляду, публічність розгляду справи, правову визначеність [12]. Як бачимо, розумні строки судового розгляду більшість вчених з урахуванням практики ЄСПЛ відносить до процедурних (процесуальних) елементів, що, на нашу думку, є цілком обгрунтованим.

З урахуванням значення розумних строків розгляду цивільних справ для реалізації особою її права на справедливий судовий розгляд у контексті п. 1 ст. 6 ЄКПЛ, Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ з метою забезпечення дотримання судами процесуальних строків розгляду цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення, а також у зв'язку із виникненням питань у судів при застосуванні деяких норм процесуального законодавства, керуючись ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», 17 жовтня 2014 р. прийняв Постанову № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення». У пункті 3 зазначеного акта здійснено спробу визначення поняття «розумного строку судового розгляду» як строку, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без невинуватих зволікань) судового захисту.

ЄСПЛ неодноразово зазначає, що розумність тривалості судового провадження повинна оцінюватись у світлі конкретних обставин справи з урахуванням критеріїв, вироблених Судом,

зокрема, складності справи, поведінки заявника і відповідних державних органів та важливості предмета спору для заявника [13].

У цивільних справах період, що оцінюється з точки зору розумності, має починатися, як правило, з моменту ініціювання розгляду справи в суді, тобто з моменту подачі позовної заяви до суду, однак у деяких випадках до уваги може братися і більш ранній період, наприклад, коли попередній адміністративний розгляд справи є обов'язковим та виступає передумовою звернення до суду [14]. Завершення строку розгляду справи пов'язується із набранням рішенням статусу остаточного, враховуючи процедури перегляду, а у випадках, коли таке рішення підлягає примусовому виконанню, – і виконання такого рішення [15].

Першим критерієм розумності строку судового розгляду відповідно до практики ЄСПЛ є складність справи, яка може бути пов'язана з наявністю великої кількості доказів, необхідністю отримати висновок експерта або докази з-за кордону, складністю та значним обсягом фактів, що входять до предмета доказування, великою кількістю осіб, які беруть участь у справі, необхідністю залучення свідків, перекладачів, складністю правових питань, наприклад, необхідністю застосування норм іноземного права тощо [16; 17; 18]. Поряд з цим один лише факт перегляду справи судами вищих інстанцій ще не свідчить про складність справи.

Другим критерієм розумності строку судового розгляду є поведінка заявника. Як зауважує ЄСПЛ, заявник не може покладати відповідальність на

державу, якщо затягування процесу стало наслідком його власних дій чи бездіяльності, наприклад, у випадку несвоєчасної сплати судового збору, недотримання правил юрисдикції, подачі клопотань про відкладення справи, надання документів із порушенням строку, численних запитів представників та неодноразових змін останніх [19; 20; 21; 22]. Проте особа не може засуджуватися за використання нею усіх заходів правового захисту, що гарантуються національним законодавством [23]. У цьому контексті варто зазначити, що особа має лише демонструвати належне виконання всіх процесуальних заходів з метою запобігання затримок, і повинна мати доступ до національних засобів скорочення проваджень [24].

Щодо третього критерію, то держава несе відповідальність за поведінку судів та інших державних органів, що призводить до затримок у розгляді справи, зокрема, за судову тяганину і зволікання в призначенні слухань справи, відкладення розгляду справи до вирішення іншої справи, затримки у наданні доказів державою та представленні експертних висновків [21; 22; 25]. При цьому постійна завантаженість судів не може виправдати надмірну тривалість проваджень у державі [26].

Відповідно до Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення», оцінюючи поведінку органів державної влади (насамперед суду), слід враховувати своєчасність призначення справи

до судового розгляду; проведення судових засідань у призначений час; строки виготовлення суддею мотивованого судового рішення та направлення його особам, які брали участь у справі; повноту здійснення суддею контролю за виконанням працівниками апарату суду своїх службових обов'язків, у тому числі щодо повідомлення осіб, які беруть участь у справі, про дату та місце судового засідання; своєчасне виготовлення журналу судового засідання та протоколу про окремі процесуальні дії; повноту і своєчасність прийняття суддею заходів щодо учасників процесу та інших осіб у сфері здійснення правосуддя, направлених на недопущення їх процесуальної недобросовісності і процесуальної тяганини у справі, зокрема, щодо контролю за строками проведення експертизи; своєчасну видачу виконавчого документа та направлення його до органу, уповноваженого виконати судові рішення.

Четвертим критерієм визначення розумності строку судового розгляду є важливість для заявника питання, що розглядається судом, що має наслідком необхідність розгляду таких категорій справ у скорочені строки. Наприклад, мова йде про справи, пов'язані із працевлаштуванням особи, її статусом та

дієздатністю, опікою над дітьми, навчанням, здоров'ям, репутацією, правом на земельну ділянку, відшкодуванням шкоди за дорожньо-транспортну пригоду, спори про пенсію, спори, де стороною є особа похилого віку, тощо [27; 28; 29].

Висновки. Таким чином, проведений аналіз наукової літератури та практики ЄСПЛ з питань застосування п. 1 ст. 6 ЄКПЛ дає підстави зробити висновок, що в аспекті становлення правової держави та утвердження принципу верховенства права в демократичному суспільстві право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві, у тому числі у розумні строки, має фундаментальне значення. Воно становить систему мінімальних стандартів до сфери відправлення правосуддя, що мають забезпечуватися державою для ефективного захисту особою своїх невизнаних, оспорюваних чи порушених прав, свобод та інтересів. З огляду на це право на справедливий судовий розгляд через призму дотримання розумних строків розгляду справ має стати методологічним підґрунтям для дослідження національної практики цивільного судочинства з точки зору її ефективності та відповідності міжнародним стандартам.

Список використаних джерел

1. May L. *Global Justice and Due Process* / Larry May. – Cambridge University Press, 2011. – 270 p.
2. *Amuur v. France* no. 19776/92, § 50, Reports 1996-III [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57988>.
3. Цувіна Т. А. *Право на суд у цивільному судочинстві* : монографія / Т. А. Цувіна. – Х. : Слово, 2015. – 281 с.
4. Garden Ch. *Meta Rights* / Ch. Garden // *Fordham Law Review*. – Vol. 83. – Issue 2. – P. 855–906.
5. Христова Г. О. *Доктрина позитивних зобов'язань держави щодо прав людини: основні етапи формування* / Г. О. Христова // *Держ. буд-во та місц. самоврядування*. – 2013. – № 26. – С. 16–32.

6. Рабцевич О. И. Право на справедливое судебное разбирательство: международное и внутригосударственное правовое регулирование / О. И. Рабцевич. – М. : Лекс-Книга, 2005. – 318 с.
7. Афанасьев С. Ф. Право на справедливое судебное разбирательство и его реализация в российском гражданском судопроизводстве / С. Ф. Афанасьев. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 296 с.
8. Энтин М. Справедливое судебное разбирательство по праву Совета Европы и Европейского Союза / М. Энтин // Конституционное право: Восточноевроп. обозрение. – 2003. – № 3. – С. 86–97.
9. Гриценко І. Право на справедливий суд / І. Гриценко, М. Погорєцький // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Юрид. науки. – 2012. – № 91. – С. 4–8.
10. Сиза Н. П. Система елементів права на справедливий суд / Н. П. Сиза // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія Право. – 2012. – Вип. 20. – Ч. 1, т. 4. – С. 194–199.
11. Комаров В. В. Право на справедливий судовий розгляд в цивільному судочинстві : навч. посіб. / В. В. Комаров, Н. Ю. Сакара. – Х. : НЮАУ, 2007. – 40 с.
12. Гротрайан Э. Право на справедливое судебное разбирательство / Э. Гротрайан // Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Комментарий к статьям 5 и 6. – М., 1997. – С. 93–122.
13. Silva Pontes v. Portugal, 23 March 1994, § 39, Series A286-A [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57873>.
14. Blake v. the United Kingdom, no. 68890/01, § 40, 26 September 2006 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76995>.
15. Estima Jorge v. Portugal, no. 24550/94, §§ 36-38, Reports 1998-II [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58155>.
16. Beaumartin v. France, 24 November 1994, Series A296-B [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57898>.
17. Monnet v. France, 27 October 1993, Series A 273-A [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57856>.
18. Neumaister v. Austria, no. 1936/64, Series A8 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544>.
19. Gana v. Italy, no. 13024/87, 24 January 1992 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57738>.
20. Ommet v. Germany (no. 2), no. 26073/03, 13 November 2008 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89603>.
21. Caruano v. Italy, no. 9381/81, 19 May 1987 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57458>.
22. König v. Germany, 28 June 1978, Series A27 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57512>.
23. Girardi v. Austria, no. 500064/99, § 55, 11 December 2003 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61535>.
24. Unión Alimentaria Sanders S. A. v. Spain, 07 July 1989, § 35, Series A157 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57618>.
25. Iribarren Pinillos v. Spain, no. 36777/03, 08 January 2009 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90442>.
26. Markovski v. The former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 22928/03, § 39, 02 November 2006 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158229>.
27. Sussmann v. Germany, no. 20024/92, 31 August 1996 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57999>.
28. Bock v. Germany, 29 March 1989, Series A150 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57440>.
29. Pieniazek v. Poland, no. 62179/01, 28 September 2004 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66723>.

References

1. May L. Global Justice and Due Process. (n.d.) Cambridge University Press.
2. Amuur v. France no. 19776/92, § 50, Reports 1996-III *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57988>.

3. Tsuvina T. A. *Pravo na sud u tsyvilnomu sudochynstvi [Right to court in civil proceedings]*. Kh. : Slovo.
4. Garden, Ch. *Meta Rights*. *Fordham Law Review*, 83, 2, 855–906.
5. Khrystova H. O. (2013) Doktryna pozytyvnykh zoboviazan derzhavy shchodo prav liudyny: osnovni etapy formuvannya [Doctrine of positive obligations on the state of human rights: the basic stages of formation] *Derzh. bud-vo ta mists. samovriaduvannia*. – *The state construction and local government*, 26, 22.
6. Rabtsevych O. Y. (2005) Pravo na spravedlyvoe sudebnoe razbyratelstvo: mezhdunarodnoe y vnutryhosudarstvennoe pravovoe rehulyrovanye [*Right to a fair trial: international and national legal regulations*] M. : Leks-Knyha,
7. Afanasev S. F. (2009) *Pravo na spravedlyvoe sudebnoe razbyratelstvo i ego realizatsiia v rossiiskom grazhdanskom sudoproizvodstve [Right to a fair trial and its realization in the Russian civil proceedings]* M. : Iurlitinform,
8. Entin M. (2003) Spravedlyvoe sudebnoe razbyratelstvo po pravu Soveta Evropy i Evropeiskogo Soiuza [Fair Trial Rights Council of Europe and the European Union]. *Konstitucionnoe pravo: Vostochnoevrop. obozrenie*. – *Constitutional Law: East European Review*, 3, 86–97.
9. Hrytsenko I., Pohoretskyi M. (2012) Pravo na spravedlyvyi sud [The right to a fair trial] *Visn. Kyiv. nats. un-tu im. Tarasa Shevchenka. Yuryd. nauky*. – *Bulletin of Kyiv National University. Taras Shevchenko. Jurisprudence*, 91, 4–8.
10. Syza N. P. (2012) Systema elementiv prava na spravedlyvyi sud [System elements of the right to a fair trial]. *Nauk. visn. Uzhhorod. nats. un-tu. Seriia Pravo*. – *Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University. Series Law*, 1, 4, 194–199.
11. Komarov V. V., Sakara N. Yu. (2007) *Pravo na spravedlyvyi sudovy rozghliad v tsyvilnomu sudochynstvi [The right to a fair trial in civil proceedings]*. Kh. : NluAU,
12. Grotraian E. (1997) Pravo na spravedlyvoe sudebnoe razbyratelstvo [The right to a fair trial]. *Evropeiskaia konventsiia o zashchite prav cheloveka i osnovnykh svobod. Kommentarii k statiam 5 i 6 – European Convention on Human Rights. Commentary on Articles 5 and 6*. M.
13. Silva Pontes v. Portugal, 23 March 1994, § 39, Series A286-A *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57873>.
14. Blake v. the United Kingdom, no. 68890/01, § 40, 26 September 2006 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76995>.
15. Estima Jorge v. Portugal, no. 24550/94, §§ 36-38, Reports 1998-II *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58155>.
16. Beaumartin v. France, 24 November 1994, Series A296-B *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57898>.
17. Monnet v. France, 27 October 1993, Series A 273-A *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57856>.
18. Neumaister v. Austria, no. 1936/64, Series A8 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544>.
19. Gana v Italy, no. 13024/87, 24 January 1992 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57738>.
20. Ommer v Germany (no. 2), no. 26073/03, 13 November 2008 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89603>.
21. Capuano v Italy, no. 9381/81, 19 May 1987 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57458>.
22. König v. Germany, 28 June 1978, Series A27 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57512>.
23. Girardi v Austria, no. 500064/99, § 55, 11 December 2003 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61535>.
24. Unión Alimentaria Sanders S.A. v. Spain, 07 July 1989, § 35, Series A157 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57618>.
25. Iribarren Pinillos v. Spain, no. 36777/03, 08 January 2009 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90442>.
26. Markovski v The former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 22928/03, § 39, 02 November 2006 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158229>.
27. Sussmann v Germany, no. 20024/92, 31 August 1996 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57999>.

28. Bock v. Germany, 29 March 1989, Series A150 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57440>.
29. Pieniazek v. Poland, no. 62179/01, 28 September 2004 *hudoc.echr.coe.int* Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66723>.

Стаття надійшла до редколегії 23.05.2016.

Ткачук О. С., кандидат юридических наук, доцент, судья Вишого спеціалізованого суда України по розгляданню цивільних та кримінальних справ, Україна, г. Харків

Разумные сроки в контексте права на справедливое судебное разбирательство

В статье дается характеристика разумным срокам судебного разбирательства как элементу права на справедливое судебное разбирательство. Исследуются критерии разумности сроков судебного разбирательства, выработанные прецедентной практикой Европейского суда по правам человека, которыми являются: сложность дела, поведение заявителя и соответствующих государственных органов и важность предмета спора для заявителя. Сделан вывод о том, что право на справедливое судебное разбирательство сквозь призму соблюдения разумных сроков рассмотрения дел является методологической основой для исследования национальной практики гражданского судопроизводства с точки зрения ее эффективности и соответствия международным стандартам.

Ключевые слова: судебная власть, верховенство права, правосудие, гражданское судопроизводство, разумные сроки судебного разбирательства, справедливое судебное разбирательство.

Tkachuk O. S., candidate of law Sciences, associate Professor, judge of the High specialized court of Ukraine for consideration of civil and criminal cases, Ukraine, Kharkov

Reasonable Time in the Context of the Right to a Fair Trial

European Convention of Human Rights guarantees everyone a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law (par. 1 art. 6 ECHR). Reasonable time of the trial is an element of the right to a fair trial, which should be guaranteed at the national level.

Foreign and Ukrainian scientists such as Komarov V. V., Neshataeva T. M., Prokopenko O. B., Sakara N. U., Tsvivina T. A. and others in their works paid attention to different aspects of the right to a fair trial within a reasonable time. But nowadays there is no complex study devoted to the problems of reasonable time requirement not only as an element of the right to a fair trial, but also as a criterion of effectiveness of civil justice proceedings.

Main objective of the article is to study decisions of the ECHR concerning the interpretation of the right to a fair trial and analyze the criteria of reasonableness of a time of a trial in civil cases.

ECtHR in its precedent practice determined moments of beginning and ending of the reasonable time of a trial. According to the practice of ECHR reasonable time of civil proceedings begins on the date on which the case is referred to a judicial authority and ends at the moment when the court decision becomes final or it can be connected with the execution of court decision. ECHR qualifies criteria of reasonableness, which must be taken into account to evaluate time of a trial as reasonable, such as the complexity of the case, the conduct of the applicant and the relevant authorities and what was at stake for the applicant in the dispute. From this point of view right to a fair trial within a reasonable time should be a methodological basis for the researching of civil justice national practice in terms of its efficiency and compliance with international standards.

Key words: judiciary, rule of law, justice, civil judicial proceedings, reasonable time of a trial, fair trial.